

Мар'яна Вербіцька,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

ТРАНСКОРДОННЕ БАНКРУТСТВО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Досліджено визнання неспроможними боржників, майно яких знаходиться на території кількох країн – транскордонне банкрутство. Окреслено коло відносин, які врегульовано в окремому розділі про транскордонне банкрутство, наголошено, що вказані правові норми недосконалі і не дозволяють повною мірою розв'язувати складні конфлікти, що зазвичай виникають у разі колізії правових порядків кількох країн. Проаналізовано основні моделі транскордонного банкрутства.

Ключові слова: транскордонне банкрутство, неплатоспроможність, міжнародні корпорації, боргові зобов'язання, боржник, кредитори, територіальність.

Вербіцькая М. В.

Трансграничное банкротство по законодательству Украины

Исследовано признание несостоятельными должников, имущество которых находится на территории нескольких стран – трансграничное банкротство. Очерчено круг отношений, которые урегулированы в отдельном разделе о трансграничном банкротстве, отмечено, что указанные правовые нормы несовершенны и не позволяют в полной мере решать сложные конфликты, обычно возникающие в случае коллизии правовых порядков нескольких стран. Проанализировано основные модели трансграничного банкротства.

Ключевые слова: трансграничное банкротство, неплатежеспособность, международные корпорации, долговые обязательства, должник, кредиторы, территориальность.

Verbitska M.

Cross-border bancruptcy law in Ukraine

This article briefly examines recognition insolvent debtors whose property is in the territory of several countries – cross-border bankruptcy. A range of relationships, that are regulated in a separate section on cross-border bankruptcy, is outlined, notes that these legal standards are not perfect and do not fully resolve difficult conflicts that usually occur in case of conflict legal orders of several countries. The basic model of cross-border bankruptcy is analyzed.

Keywords: Cross-border bankruptcy, insolvency, international corporations, debt, debtor, creditors, territoriality.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку економіки, процеси глобалізації та інтернаціоналізації господарств, за яких майже стираються бізнесові кордони між державами, вимагають ефективних механізмів вирішення складних питань транскордонної неплатоспроможності. Врегулювання на законодавчому рівні проваджень у справах про банкрутство, пов'язаних із іноземною процедурою неплатоспроможності, є безумовним свідченням того, що Україна не стоїть осторонь світових процесів.

Актуальність даної теми полягає у тому, що сьогодні в умовах світової кризи, міжнародна економічна неспроможність стала об'єктивною реальністю. При чому, зростають тенденції до збільшення випадків транскордонного банкрутства, а коло їх учасників постійно розширюється. Складність проблем, що виникають у транскордонних справах про банкрутство, полягає у досить різних підходах до регулювання відносин неспроможності у різних країнах світу.

Об'єктом дослідження є виявлення особливостей транскордонного банкрутства за законодавством України.

Стан дослідження. Дослідженням даної проблематики присвячено значну кількість наукових праць, серед яких на особливу увагу заслуговують праці О. Бірюкова, В. Козиревої, В. Джуни, М. Телюкіна, В. Степанова, М. Тітова, Б. Полякова, В. Радзивілюка та ін.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що банкрутство є природним явищем в системі світової торгівлі, яке будується на прозорих правилах поведінки учасників економічних відносин, котрі намагаються розв'язати фінансові проблеми [6, с. 2].

У міжнародному майновому обороті набула поширення практика визнання неспроможними боржників, майно яких знаходиться на території кількох країн, в даному випадку має місце таке поняття, як транскордонне банкрутство.

Третя хвиля реформи законодавства України про банкрутство закінчилася введенням у вітчизняне законодавство правил з транскордонної неспроможності. Це відбулося, скоріше всього, в результаті усвідомлення необхідності адекватного реагування на розвиток сучасного бізнесу та цивілізованого входження України до Європейського та світового економічного просторів.

Мета запровадження відповідних механізмів до національного законодавства полягає в тому, щоб встановити ефективний механізм урегулювання справ про транскордонну неспроможність та забезпечити: 1) належне співробітництво між судами та іншими компетентними органами іноземних держав; 2) справедливе та ефективне врегулювання випадків транскордонної неспроможності при забезпеченні захисту інтересів усіх кредиторів та інших зацікавлених осіб, включаючи боржника; 3) захист та максимальне підвищення вартості активів боржника; 4) збереження підприємств (як працюючого бізнесу), що опинилися у скрутній фінансовій ситуації, задля захисту інвестицій та збереження робочих місць [3].

Зазначимо, що в цілому ж інститут транскордонної неспроможності не є чимось новим для світової юриспруденції, натомість для українського законодавства про банкрутство його поява стала новелою. Відносини з неспроможності боржника, які виходять за межі однієї правової системи, зустрічалися завжди. Але з посиленням глобалізаційних процесів у економіці та стрімким зростанням кількості міжнародних приватно-правових відносин цей інститут потребує якнайшвидшого врегулювання. Перш за все задля забезпечення сталого міжнародного цивільного обороту та врегулювання питання належного захисту прав кредиторів шляхом надання інструменту вирішення проблем із заборгованістю неспроможного боржника, коли цивільно-правові відносини пов'язані з кількома юрисдикціями.

В. Козирева підкреслює, що виходячи з характеристик транскордонної неплатоспроможності, можна виділити ознаки транскордонного банкрутства: неплатоспроможність міжнародних корпорацій; неспроможність з іноземним елементом; транскордонне провадження у справі про банкрутство; неспроможність, що характеризується юридичним зв'язком з декількома національними правовими системами [2, с. 123].

За даних ознак можна прийти до такого визначення: транскордонне банкрутство – це інститут міжнародного приватного права, який складається з сукупності норм, що регулюють відносини щодо сплати боргових зобов'язань, які виникають у зв'язку з неплатоспроможністю боржника, який знаходиться в іншій правовій системі, ніж його активи або кредитори.

Потрібно зазначити, що доволі позитивним є те, що норми, присвячені транскордонним банкрутствам, включили в окремих розділ нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який називається «Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства».

Проте хочемо звернути увагу на те, що норми про транскордонні банкрутства, представлені у тексті Закону про банкрутство, поки що не в повній мірі дозволяють розв'язувати складні конфлікти, що зазвичай виникають у разі колізії правових порядків кількох країн. Треба визнати, що без внесення необхідних змін у низку законів, в тому числі й ті, що є спеціальними для інших сфер правового регулювання суспільних відносин, не вдасться покращити стан справ у цій сфері.

Практика відпрацювала дві основні моделі правового регулювання транскордонного банкрутства: універсальність – єдине провадження і територіалізм – паралельне провадження. Український законодавець пішов шляхом використання принципів територіальності і взаємності при вирішенні транскордонних банкрутств. В ст. 119 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» зазначено, що взаємність вважається існуючою, якщо буде встановлено, що міжнародним договором України (згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України) передбачена можливість такого співробітництва іноземної держави з Україною. Господарський суд має право відмовити у застосуванні положень цього розділу, якщо відповідний іноземний суд відмовився співпрацювати з господарським судом чи арбітражним керуючим [1].

Р. Степаненко зазначає, що суди ще не отримали ефективних засобів для застосування процедур міжнародного банкрутства, як їм надали право відмовляти у застосуванні цих же таки «міжнародних аспектів банкрутства» [7].

Це ще раз підтверджує те, що на сьогодні законодавство ще не удосконалило ці норми для належного їхнього застосування.

У статті В. П. Козиревої зазначено: «Кожна із моделей правового регулювання транскордонного банкрутства ґрунтується на різних підходах щодо таких питань, як: 1) про компетенцію суду; 2) про за-

стосувальне право; 3) про екстериторіальність наслідків порушення, проведення і припинення справи про транскордонне банкрутство, тобто можливість розповсюдження цих наслідків на територію держави, де знаходиться майно і кредитори боржника [5, с. 123].

В свою чергу О. Бірюков зазначає, що складність проблем, що виникають у справах про банкрутство, полягає у досить різних підходах до регулювання відносин неспроможності у різних країнах світу [4, с. 103].

Відомо, що міжнародне приватне право містить колізійні норми, за допомогою яких встановлюється компетентний правопорядок для порушення і розгляду справ про банкрутство з іноземним елементом. Закон України «Про міжнародне приватне право» містить тільки одну колізійну норму у сфері банкрутства: у ст. 77 Закону встановлена виключна підсудність національних судів України у справах про банкрутство з іноземним елементом [2]. Слід визнати, що ця норма може стати на заваді ефективного застосування правил з транскордонних банкрутств, передбачених Законом про банкрутство: може статися так, що виключна підсудність у справах про банкрутство не дасть можливості коректно застосовувати в судах України правила щодо визнання основного провадження, порушеного закордоном. У зв'язку з цим вважаємо, що доцільно буде введення у Закон України «Про міжнародне приватне право» такого важливого елементу сучасної системи банкрутства, який передбачений у Типовому законі ЮНСІТРАЛ як критерій встановлення основного місця знаходження суб'єкта банкрутства – концепцію центру основних інтересів. Це дозволить більш ефективно здійснювати співпрацю з іноземними судами.

Варто відзначити, що в новій редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» загалом є багато нововведень, які стосуються транскордонного банкрутства. Так, окрема група нових норм регулюють діяльність суддів – це співпраця зі своїми колегами закордоном, координація своїх дій з діями своїх іноземних колег тощо. Крім цього, новим учасником у справах про банкрутство стає так званий іноземний представник, або, як визначив Український законодавець, керуючий іноземною процедурою банкрутства. Хочемо звернути увагу, що слід також передбачити й відповідальність такої іноземної особи, яка передбачена для вітчизняних арбітражних керуючих.

Висновки. У підсумку зазначаємо, що в даний час активізувалася робота щодо формування інституту транскордонного банкрутства. Важливою причиною введення у національне законодавство правил розв'язання проблем колізій правових порядків країн світу у судових справах про банкрутство є зростаюча активність на національних і міжнародних ринках транснаціональних корпорацій і промислово-фінансових груп. Діяльність таких гравців ринку потребує окремої уваги, оскільки проблеми заборгованості великих компаній іноді створюють проблеми для економіки окремих держав чи регіонів. Сьогодні також слід враховувати сучасні реалії – окупація частини території країни створює нові виклики для Держави Україна. Автономна республіка Крим знаходиться практично під двома юрисдикціями: України – юридично, і Росії – фактично. Військова агресія Росії проти України триває. Враховуючи таке положення справ в сучасній Україні, необхідно звернути увагу на можливе використання банкрутства як засобу боротьби нашого сусіда проти України – політичної, економічної, психологічної, інформаційної, а також провокаційної та підривної, адже відомо, що банкрутство є досить руйнівним юридичним механізмом. Тому вдосконалення закріплених в Законі норм, які регулюють транскордонні банкрутства та введення в чинне законодавство України правил, норм і процедур, яких сьогодні бракує, допоможе українським суддям ефективно розглядати справи про транскордонні банкрутства, а державі Україна таким чином допоможе захистити свою економіку від негативних впливів з боку інших держав та зайняти належне місце у світовому господарстві серед інших країн з розвинутим бізнесовим законодавством, важливим елементом якого є банкрутство.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Бездітний В. Транскордонне банкрутство: особливості нової редакції Закону про банкрутство [Електронний ресурс] / В. Бездітний // «Юридична газета» Журналіст. – Режим доступу : <http://jur-gazeta.com/publications/actual/transkordonne-bankrutstvo.html>.

4. Бірюков О. Правові норми у сфері транскордонних банкрутств в міжнародних договорах / О. Бірюков // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2012. – № 38–39. – С. 103–105.
5. Козирева В. П. Проблеми правового регулювання транскордонної неспроможності / В. П. Козирева, А. П. Гаврилiшин // Юридичний вісник. – 2013. – № 1(26). – С. 122–125.
6. Костанецька Т. М. Щодо проблеми транскордонного банкрутства в аграрній сфері / Т. М. Костанецька // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2012. – № 126. – С. 2–8.
7. Степаненко Р. Транскордонне банкрутство в Україні: нерішуча заявка на успіх [Електронний ресурс] / Р. Степаненко // Юридична газета. – 2013. – № 2 (5 лютого). – Режим доступу : <http://www.eprav.ua/ukr/publications/view/roman-stepanenko-komentu-dlya-quotyuridichno-gazetiquot-osoblivost-novo-redakts-zakonu-pro-bankrutstvo>.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2016.